

דברי מבוא במעמד חגיגי מוקדש לשלום-עליכם בגיטו וילנה 1942 *

בשם האיגוד המשותף של סופרים ואמנים בגיטו וילנה, יש לי הכבוד לברך את הקהל היקר, שבא לכבד את זיכרו של הסופר היהודי הגדול שלום-עליכם ביום השנה למותו. חלפו 26 שנים מאז מותו של שלום-עליכם, והעולם היהודי מציין השנה את יום-הזיכרון ה־25 שלו. יום-שנה זה – הבה ונקווה – ישאר תמיד בין ימי הזיכרון של העם היהודי, ויחוגו אותו לפי ההוראות, שהוא עצמו נתן לילדיו בצוואתו – שעוד מעט תושמע כאן מעל הבמה.

הרי שלום-עליכם הוא אצלנו עד היום הזה הסופר המושלם ביותר, המשוכלל ביותר. נתמזגו בו באישיות אחת שתי פונקציות של סופר לאומי. הוא סופר-העם למופת, הכותב למען העם, שתמיד שאף להגיע ואף הצליח להגיע לכל אחר-מך העם, ללא כל חציצה של מעמד ורמה אינטלקטואלית. יחד עם זה הוא הסופר הקלאסיקון, שבכוח ההומור העדין שלו, הליריקה הענוגה ותרבות הלשון הגבוהה שלו הוא כובש גם את ידען הספרות, אנין הטעם האסתטי. איני יודע אם אמנם קיים בעם מן העמים סופר, שזכה בקרב עמו בהיקף רחב כליכך של קהל קוראים, כפי שזכה שלום-עליכם בקרב היהודים. ידוע לנו, שקלאסיקונים נלמדים בבתי-הספר ושמותיהם נשמרים בכבוד כסופרי-העם עליידי האנשים בעלי-ההשכלה; ידועים לנו סופרי-עם, שספריהם הם תמיד להיטים בקרב קהל הקוראים. אולם לא הייתי יכול להצביע על עוד סופר אחד, שכמוהו כשלום-עליכם שלנו, לא די ששמו ידוע בכל השכבות והחוגים של העם, אלא שספריו גם נקראים במידה רבה כליכך ואף ידועים בשכבות הרחבות ביותר, מצמרת האינטליגנציה ועד המוני המיליונים בבית-המלאכה, בחנות, במטבח וברחוב.

בהרצאה שתישמע כאן להלן, תבואר המשמעות של יצירות שלום-עליכם. רצוני להעיר רק הערה אחת. זה מה ששלום-עליכם העניק לנו, הירושה שהוא הניח לעמו, הוא נכס-צאן-ברזל לנצח, ערך שלעולם לא יעלם. תנאי הקיום משתנים, אורחות החיים וצורותיהם נעלמים וחדשים באים במקומם. דור אחד מסתלק ודור שני בא. בוודאי לא יתחדשו בחיים אותם טיפוסים של יהודים, כפי ששלום-עליכם תיאר אותם, אף צורות החיים של העם היהודי תהיינה שונות מאלה שעוצבו

* כתב-היד נמצא בהריסות הבית ברח' שבלי 6. כתב-היד שמור עתה בארכיון ייווא בניו-יורק. הועתק ופורסם בדי גאלדענע קייט 113, 1984: 42-43.

בכתביו, כשם שכל העולם מסביב בוודאי ישתנה. אבל העולם, שהונצח ביצירות שלום-עליכם יוסיף לחייך במלוא חנו אף אל בני-בנינו ויצביע להם על מוצאם וייחוס-האבות שלהם באור-יקרות עמוק של אנושיות, באור של טוב-לב, מחילה ואהדה לבבית. ואנחנו יכולים להיות בטוחים, שבדיוק כמונו – שהתרחקנו מכתרילבקה מרחק לא רב ביותר – האוהבים את שלום-עליכם שלנו ומזכירים אותו תמיד בתודה, מפני שהוא לימד אותנו לצחוק בלי לעג ורשעות, אלא בלבביות ומתוך מחילה, כך גם יהנו מיצירתו הדורות הבאים ויאהבוהו, אף כי יתרחקו הרחק מכתרילבקה. אנחנו יכולים רק לאחל להם, שגם בימיהם יקום סופר כזה, שגישתו אל חולשותיהם האנושיות ואל מעלותיהם האנושיות תהיה דומה לגישתו של שלום-עליכם והוא אף יזכה לכוח אמנותי שלא יפול מכוחו של שלום-עליכם. לו יהי רצון.

את החגיגה שלנו נפתח בהקראת צוואתו של שלום-עליכם – –